

ΟΙ ΓΥΦΤΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΜΑΣ

ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΟΥ ΜΑΣ Κ. ΚΩΝΣΤ. ΦΑΛΤΑΓΓΙΤΣ

ΑΝ και διά πρώτην φοράν, καθόσον γνωρίζω, εκφράζεται άμφιβόλλα περί τῆς ἑλληνικῆς πατρότητος τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ, ὅμως τὸ ζήτημα τῆς γενέσεως καὶ καταγωγῆς του φαίνεται παλαιὸν τόσο, ὅσο τοῦλάχιστον καὶ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ. Ὁφείλει τίποτε τὸ δημοτικὸν μας τραγούδι, τοῦ ὁποίου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αἴνου—ἔδω καὶ τρισήμισον χιλιάδες ἔτη — μέχρι σήμερον δυνάμεθα περισσότερο ἢ ὀλιγώτερον νὰ παρακολουθήσωμε τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἐξέλιξιν, εἰς τοὺς Γύφτους, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν στίχον, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέλος, τὸν σκοπὸν; Αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ. Πρόβλημα ἐμφανιζόμενον ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς στενωτάτα συνδεόμενον μὲ αὐτὸν τὸν πολιτικὸν καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἐν τούτοις οἱ Γύφτοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἀποδίδω κατὰ μέγα μέρος τὴν γέννησιν, τὴν διαμόρφωσιν καὶ διατήρησιν τοῦ δημοτικοῦ μας στίχου καὶ ἤχου — τὰ δύο αὐτὰ ταῦτιζονται—δὲν εἶναι φυλὴ ξένη πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Εἶναι, ὅπως πιστεύω, προέλληνες, ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Βαλκανικῆς. Δὲν ἦλθον τοῦλάχιστον εἰς ἱστορικοὺς χρόνους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἢ τὰς Ἰνδίας ἢ τὴν Περσίαν ἢ ἀπὸ ἄλλου ἄλλοῦ τὸς θέλον προερχομένους οἱ ἐρευνῶντες τὴν γύφτικην ἢ κοιγγάνικην φυλὴν. Ἡ ὑπαρξίς των ἔχει μεγίστην σχέσιν μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἀπόδοσις εἰς αὐτοὺς τῆς δημοτικῆς μουσικῆς καὶ τοῦ δημοτικοῦ μας στίχου δὲν ἀποτελεῖ παρὰ ἐλαχίστην ἀναγνώρισιν τῶν ὅσων ἡ φυλὴ αὐτὴ ἐδημιούργησε καὶ ἔδωκε καὶ γενικώτερον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ εἰδικώτερον εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτικόν.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐκτιθέμεναι ἀπόψεις προξενοῦν, βέβαια, ἐκπληξιν. Δὲν ἦτο ὅμως μικροτέρα καὶ ἡ ἰδική μου ἐκπληξίς ὅταν, ἀρχίσας νὰ μελετῶ τὴν σχέσιν τῶν σημερινῶν Γύφτων ὀργανοπαικτῶν, τῶν σκορπισμένων εἰς τὸ μέγιστον μέρος τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα παίζουν, ἀνεκάλυπτον ὅτι ἡ σχέσις δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τραγουδιοῦ. Ὅσο ἔστρεφα πρὸς τὸ παρ ἐλθὸν των, τόσο ἔβλεπα ὅτι τὴν προέλευσίν των δὲν ἔπρεπε νὰ τὴν ἀναζητῶμεν οὔτε εἰς τὴν Αἴγυπτον οὔτε εἰς τὰς Ἰνδίας οὔτε ἄλλοῦ. Ἦσαν πλησιέστερα πρὸς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ ὅσων ἐφανταζόμεθα.

Γύφτοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, μόνιμως ἢ ἡμιμονίμως ἐγκατεστημένοι, ὑπάρχουν παντοῦ. Εἰς τὰς Ἀθήνας γνωρίζομεν καὶ βλέπομεν μόνον σχεδὸν τοὺς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Μικρᾶς Ἀσίας προερχομένους πλάνητας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μὲν γυναῖκες λέγουσιν τὴν μοῖραν, οἱ δὲ ἄνδρες διορθῶνουν καὶ πωλοῦσιν μύλους ἢ γουδιά. Οἱ Γύφτοι αὐτοὶ μελετηθέντες γλωσσολογικῶς κάλλιστα ἀπὸ τὸν λατρὸν Πασπάτην, πρὸ πενήντα ἔτων, ἀποτελοῦν ἐλάχιστον ποσὸν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν Γύφτων τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἐγκατεστημένοι ὅμως περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον μονί-

μως εἰς τὴν Ἑλλάδα Γύφτοι, οἱ ἀφομοιωθέντες μὲ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἔθνικῶν αἰσθημάτων, εἶναι πολλοὶ, περισσότερον πολλοὶ ἀπὸ ὅσων φανταζόμεθα.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον εἶναι διάχυτοι παντοῦ. Εἰς τὰς πόλεις, τὰς κομποπόλεις, τὰ χωρία. Ἰδίως εὐρίσκονται εἰς τὰ πεδινὰ καὶ ἐλώδη μέρη. Ὑπάρχουν χωρία τῆς Πελοποννήσου, ὅπως τὸ Λεζαγα τῆς Πυλίας, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀποκλειστικῶς γύφτωχά. Ὁργανοπαικτὰ ἀποκλειστικῶς μέχρις ἐσχάτων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἦσαν οἱ Γύφτοι. Ἀπὸ τεσσαρακονταετίας δὲ ἤρχισαν δημιουργοῦμενοι εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ μὴ Γύφτοι ὀργανοπαικτὰ, μαθόντες τὴν τέχνην ἀπὸ τοῦς Γύφτους. Οἱ Ἀρχάδες ποιμένες καὶ ἡ ὄρεινὴ γενικῶς Ἀρχαδία ἔχουν ἰδικὴν τὸν μουσικὴν. Οἱ Ἀρχάδες ποιμένες παίζουν οἱ ἴδιοι σουράβλι. Ἡ ἀρχαδικὴ ποιμενικὴ μουσικὴ δὲν ὁμοιάζει ὅμως, ὅπως τοῦλάχιστον νομίζω, μὲ τὰ ἄλλα δημοτικὰ τραγούδια τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὴν πεδινὴν Κορινθίαν καὶ εἰς τὴν πεδινὴν Ἠλείαν ὑπάρχουν ἐπίσης πολλοὶ Γύφτοι. Ἀσχολοῦνται δὲ ἐκεῖ εἰς τὴν

Γύφτοι τῆς Ἠλείου.

καλαθοπλεκτικὴν, τὴν μικρὰν σιδηρουργίαν, τὴν πεταλουργίαν, τὴν ὀργανοπαικτικὴν. Εἶναι ἐπίσης κακοὶ γεωργοὶ καὶ χειρῶνακτες. Εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην μερικοὶ ἀπὸ αὐτοῦς μαζεύουν βδέλλας, τὰς ὁποίας πωλοῦν εἰς τὰ φαρμακεία καὶ τὰ κουρεία. Τὰς μαζεύουν δὲ ἀπὸ τὴν λίμνην Μουριά καὶ τὰ ἔλη τῆς Κάστιας.

Γύφτοι ὑπάρχουν καὶ εἰς τὸν κάμπον τῆς Ἠλείας, εἰς τοὺς δήμους Ἠλίδος, Ἐλίσης, Μυρτουνητίων, Λετρῶνων καὶ Ὁ-

λυμπίων. Γενικώς είναι ερωτύλοι και φιλόνητοι. Κατά τὰς ἐποχὰς τῶν ἑμπορικῶν πανηγύρεων δὲ γυρίζουν μὲ τὰ ζῶα των καὶ εἰς τὸ πανηγύρι τῆς Ὀλυμπίας — 8 Σεπτεμβρίου — κατασκηνοῦν εἰς τὸν χώρον τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας.

Εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα γύφτικα κέντρα εἶναι τὰ χωρία Σκριποῦ καὶ Πετρομαγούλα — ὁ παλαιὸς Ὀρχομενὸς τῆς Κωπαίδος, — ἡ Λαμία, τὸ Μεσολόγγι, τὸ Καρπενήσι καὶ ἄλλα. Οἱ ὄργανοπαῖκται τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶνε σχεδὸν ὅλοι Γύφτοι, τὰ δημοτικὰ δὲ τραγούδια, τὰ ὅποια συνήθως τραγουδοῦνται εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ἔχουν πολλὴν ὁμοιότητα μὲ τὰ Ἡπειρωτικὰ καὶ Θεσσαλικὰ, τὰ ὅποια ἐκτελοῦνται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Γύφτους.

Καὶ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ὁμως, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἤρχισαν τελευταίως νὰ γίνωνται ὄργανοπαῖκται καὶ μὴ Γύφτοι, διδασχθέντες τὴν τέχνην ἀπὸ τοὺς Γύφτους. Ἐλάχιστος ὁμως εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν μὴ Γύφτων αὐτῶν ὄργανοπαικτῶν.

Ἀπὸ τοὺς Γύφτους τοῦ Μεσολογγίου, ἴσως, ὁ Κωστής Παλαμᾶς ἔχει ἐμπνευσθῆ ἄλλοκληρο τὸ θαυμαστὸ ποιητικὸν τοῦ ἔργου «Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου.»

*«Νὰ καὶ οἱ Γύφτοι, στεργολέψανα
μῆς ἀρχοντιάς πῶχει πεθάνει.»*

λέγει εἰς τὸ ποίημά του ὁ ποιητής.

Διὰ τὴν μουσικότητα τῶν Γύφτων τοῦ Καρπενησίου ὁ κ. Μανώλης Τριανταφυλλίδης εἰς τὴν μελέτην του «Τὰ Ντόρικα τῆς Εὐρυτανίας» λέγει :

«Τὴν ἐποχὴ, πού πῆγε ὁ Ἄλλῃ—πασᾶς, διηγοῦνται πῶς παρβυγήκαν στὸ καίξιμο οἱ Γύφτοι μουσικοὶ, πού εἶχε φέρῃ μοῦζι του ὁ Ἄλλῃς ἀπὸ τὰ Γιάννενα μὲ τοὺς Γύφτους τοὺς Καρπενησιώτες. Καὶ νίκησαν οἱ τελευταῖοι.»

Ἄν καὶ δὲν μοῦ φαίνεται δυνατὴ ἡ νίκη τῶν Καρπενησιωτῶν Γύφτων, ἀναφέρω ὁμως τὴν ὑπό τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη διασωθεῖσαν παράδοσιν.....

Εἰς τὴν Εὐβοίαν εὐρίσκομεν ἐπίσης πολλοὺς Γύφτους, εἰς τὴν Χαλκίδα, εἰς τὴν Καρυστίαν, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ξηροχωρίου. Τὰ χωρία τῆς Καρυστίας Ρωλόγι, Ὁριό, Ἅγιος Γεώργιος, Μονόδρου, Βρύση, Βαρμηκόμπη, Ζερλίνα, Ζαπάντι, Κριεζᾶ, ἔχουν ἀρκετοὺς Γύφτους. Εἶναι σιδηρουργοί, πετα-

λωταί, καλαθοποιοί, μικροζωῆμποροι, χοιροτρόφοι καὶ πρὸ πάντων ὄργανοπαῖκται.

Καὶ εἰς τὴν Εὐβοίαν τὸ μονοπάλιον σχεδὸν τῆς δημοτικῆς μουσικῆς ἀνήκει εἰς τοὺς Γύφτους, παλαιότερα ὁμως ἀνήκεν εἰς αὐτοὺς ἀπολύτως. Ἀπὸ τὸν κόσμον δὲ θεωροῦνται διὲ οἱ ἴδιοι κάνουν καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια.

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν οἱ ὄργανοπαῖκται εἶναι ἐπίσης Γύφτοι. Τὸ Θεσσαλικὸ δὲ δημοτικὸν τραγούδι δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸ Ἡπειρωτικόν.

Τοὺς Γύφτους εὐρίσκομεν ἀκόμη εἰς Βόλον, Λάρισσαν, Καρδίτσαν, Καλαμπάκαν. Ἐπίσης εἰς τὰς κομποπόλεις καὶ εἰς τὰ χωρία ἀπὸ μίαν, δύο ἢ τρεῖς οἰκογενείας, καὶ γενικῶς παντοῦ τῆς Θεσσαλίας.

Εἰς τὴν Ἡπειρον, τὴν ὀνομασθεῖσαν τόσο δικαίως πατριδα τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ, οὐδεὶς μὴ Γύφτος εἶναι ὄργανοπακτικῆς. Τὸ ὄργανον θεωρεῖται ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον πρᾶγμα πρῶτοστοχο. Εἰς τὰ χωρία, ὅσακις ἠρώτων γιὰ τὸν κόσμον δὲν παῖξε μουσικῆ, ἤκουα συνήθως τὴν ἀπάντησιν:

—Γύφτοι εἶμαστε ;

Λόγῳ τοῦ μεγίστου πολιτισμοῦ — τοῦ ἑλληνικοῦ ἀκριβῶς πολιτισμοῦ—ὁ ὅποιος ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἡπειρον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1200, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δεσποτάτου, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἄλλῃ πασᾶ, καὶ ἀργότερον ἀκόμη, τὸ δημοτικὸν τραγούδι εἰς τὴν Ἡπειρον εἶναι τὸ περισσότερο πλούσιον, τὸ περισσότερο πολιτισμένον, τὸ καλλίτερον ἔθνικῶς.

Χιλιάδας δημοτικὰ τραγούδια ἔχει ἡ Ἡπειρος ἑκατοντάδας δὲ δημοτικῶν ἤχων καὶ σκοπῶν. Οἱ ἰδιωτικῶς συλλέξαντες δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἡπειροῦ Ἀραβαντινός, Χασιώτης, Ποῦσιος, Βασιλειάδης, Ρέμπελης, Μουσελλίμης καὶ ἄλλοι, μὲ ὅλον τὸν πλοῦτον, τὸν ὅλοτον συνέλεξαν, ἀφῆσαν ἐν τούτοις τὰ περισσότερα.

Τὰ Γιάννενα, τὰ Ζαγόρια, τὸ Πωγωνί, ἡ Δρόπολις, ἡ Κόνιτσα, ἡ Τσφροβίτσα, τὰ Μαλακάσια εἶναι ἀνεξάντλητος πηγὴ θαυμασίων δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἤχους, μηδαμινὴ μόνον ἐργασία, ὀφειλομένη εἰς τὸν Γ. Παχτίκον, ἔγινε πρὸς συγκέντρωσιν ἐλαχίστων ἀπὸ αὐτοῦς.

Πρὸ τίνος μόνον ἡ εἰσαγγελία φωνογράφων Κολούμβου, ἡ

ὅποια συστηματικώτερον ἤρ-
χισε συγκεντρώνουσα τοὺς
δημοτικούς μας ἤχους, συν-
εκέντρωσε καὶ ἀπέδωσε διὰ
τοῦ γραμμοφώνου καὶ πλεῖ-
στα ἡπειρωτικά τραγούδια.

Μὲ ὅλον ὁμῶς τὸν πλοῦ-
τον τῆς δημοτικῆς μουσικῆς
καὶ ποιήσεως τῆς Ἠπειροῦ,
πλοῦτον, τὸν ὅποιον πρέπει
ἐπιτοπίως νὰ ἀντιληφθῆ κα-
νεὶς διὰ νὰ ἀισθανθῆ τὴν εὐ-
γενικότητά του καὶ τὸ μεγα-
λεῖόν του, ὁ Ἠπειρωτικὸς
λαὸς εἶναι σχεδὸν ἄμουσος.
Ἐλάχιστα τραγουδεῖ, ἂν καὶ
τόσο διασκεδάσῃ. Κυρίως χο-
ρεύει καὶ ἀκούει εἰς τοὺς γά-
μους, τὰς πανηγύρεις καὶ τὰ
συνεχῆ γλέντια τοὺς Γύφτους
ὀργανοπαίχτας, οἱ ὅποιοι παί-
ζουν τὰ ὄργανα καὶ οἱ ἴδιοι
τραγουδοῦν. Ἄν θελήσῃ δὲ
κανεὶς νὰ ἐρωτήσῃ διὰ κα-
νένα δημοτικὸ τραγούδι, διὰ
τοὺς στίχους δηλαδὴ, θὰ
παραπεμφθῆ συνήθως στοὺς
Γύφτους, μὲ τὴν φράσιν :

— Οἱ Γύφτοι τὰ ξέρουν
αὐτά.

Οἱ ἴδιοι οἱ Γύφτοι ὀργα-
νοπαίχται τῆς Ἠπειροῦ εἶ-
ναι καὶ στιχοπλόκοι. Εἰς τοὺς
γάμους, τὰς πανηγύρεις, τὰς
διασκεδάσεις, εἰς τὰς περι-
πτώσεις ἡρωϊκῶν γεγονότων
ἢ ἰδιαιτέρων ὀλιγῶν γεγονότων
θὰ βγῆ καὶ τώρα ἀκόμη συ-
χνότατα ἓνα νέο δημοτικὸ
ποίημα ἀπὸ τὸ στόμα τῶν
Γύφτων, παιζόμενον εἰς τὸν
ἦχον κάποιου παληοῦ σκοποῦ.

Εἰς τὴν Ἠπειρον παρῆκο
λούθησα πολὺ τοὺς Γύφτους.
Ἐπάρχουν μερικοὶ ἀπὸ αὐ-
τοὺς, τοὺς ὁποίους ὁ κόσμος
θεωρεῖ ὡς συνθέτας νέων
σκοπῶν. Οἱ ἴδιοι εἰς τὴν Βο-
στίαν, τὴν Ζίτσα, τὴν Βελ-
ταίτσα, τὰ Ἰωάννινα, μὲ εἰ-
παξαν ἰδικούς των νέους σκο-
πούς. Βέβαια, οἱ συνθέται αὐ-
τοὶ δημοτικῶν ἤχων δὲν εἶ-
ναι πολλοί, ἀλλὰ οἱ δημοτι-
κοὶ ἤχοι, τὰ νέα τραγούδια,
δὲν βγαίνουν, ὡς γνωστὸν,
εὐκόλα... Αὐτὸ ἀλλοστε συν-
τελεῖ εἰς τὸ νὰ διατηροῦνται
ἐπὶ τόσον χρόνον οἱ παλαιοὶ
δημοτικοὶ ἤχοι, ἐν ἀντιθέσει
μὲ τοὺς νέους ἤχους τῶν ἐπιστημόνων
συνθετῶν, οἱ ὅποιοι
τόσον γλήγορα χάνονται.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ
εἰς τὴν Θράκην ἤ-
κουσα πολλάκις ἀπὸ τοὺς Γύφτους
ὀργανοπαίχτας, τοὺς ὁ-
ποίους ἠρώτων, αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν :

— Ἐμεῖς τὰ φτιάνομε τὰ τραγούδια.

Ἡ τὴν φράσιν :

— Ἐμεῖς τώρα δὲν φτιάνομε
τραγούδια, τὰ ἐφτιαναν
οἱ παλαιοί.

Ἡ δημοτικὴ ὁμῶς ποιήσις, παρὰ
τὰ πιστευόμενα καὶ
γραφόμενα συνήθως, ζῆ καὶ ἀνανεύ-
νεται μέχρι σήμερον. Καὶ ὁ
λαὸς, ἀλλὰ κυρίως οἱ Γύφτοι
ὀργανοπαίχται, τὴν δια-
τηροῦν καὶ τὴν καλλιεργοῦν. Νέα
ποιήματα εἰς τὸν δεκα-
πεντασύλλαβον τύπον τοῦ
δημοτικοῦ τραγουδιοῦ γίνον-
ται διαρκῶς καὶ ἐπιβάλλονται
καὶ παίζονται καὶ τραγουδοῦνται
εἰς τοὺς χοροὺς καὶ εἰς τὰς
πανηγύρεις. Οἱ Γύφτοι
ραψῶδοι ἐπρεπε νὰ χαθοῦν, διὰ
νὰ παύσῃ δημιουργουμένη
καὶ ἡ δημοτικὴ ποιήσις καὶ ἡ
δημοτικὴ μας μουσικὴ καὶ ὁ
δημοτικὸς μας χορὸς. Βέ-
τυχῶς ὁμῶς, μὲ ὅλην τὴν
εἰσαγωγὴν εἰς

τὰ χωριά τῆς λατέρας—ἡ ὅποια
θὰ ἔπρεπε καὶ διὰ νόμου
ἀκόμη νὰ ἀπαγορευθῆ—ὑπάρ-
χουν ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα
χιλιάδες Γύφτων τραγουδιστῶν.

Εἰς τὴν Κέρκυραν οἱ ὑπάρχοντες
Γύφτοι φαίνονται ἀπὸ
τοῦ ἔτους 1400 ἀποτελοῦντες
ἰδιαίτερον γένος. Ἡ ἀπασχό-
λησις των δὲ εἰς τὴν μουσικὴν
καὶ τὴν ποιήσιν εἶναι φανερά.

Ὁ Σκυριδῶν Λόμπρος εἰς τὰ
Νεοελληνικά του Ἀνάλε-
κτα ὁμιλῶν περὶ τοῦ ποιητικοῦ
τρόπου τοῦ ἔορτασμοῦ ἀπὸ
τοὺς Κερκυραίους χωρικοὺς
τοῦ Μαΐου, οἱ ὅποιοι εἰσερχο-
νται εἰς τὴν πόλιν κρατοῦν-
τες κορμὸν κυπαρίσσου στολισ-
μένον καὶ τραγουδοῦν τὸ
τραγούδι τοῦ Μάη, λέγει :

«Νομίζω ὅτι αἱ ἰδιαίτεροι
αὐτὰ συνήθειαι δύνανται
νὰ ἐξηγηθῶσιν ἐκ λόγων
ἱστορικῶν, ἦτοι ὡς λείψανον
τοῦ τρό-
που, καθ' ὃν οἱ ἐν Κερκέρῃ
Ἀθίγγανοι τὴν πρώτην
Μαΐου εἰσερχόμενοι ἐκ τῶν
ἀγρῶν εἰς τὴν πόλιν ἐδείκ-
νουν εἰς τὸν ἀρχοντα αὐτῶν
βαρῶνον τὴν εἰς αὐτὸν
ὑποταγὴν. Δὲν θέλω
δὲ νὰ εἶπω ὅτι οἱ Ἀθίγγανοι
εἶναι καὶ οἱ τὸ πρῶτον εἰσα-
γαγόντες τὸν τρόπον τοῦ
ἔορτασμοῦ εἰς τὴν νῆσον,
ἀλλ' ὅτι παραλαβόντες τὸ
ἦδη, ὡς ἐκ τῶν ἐγγράφων
φαίνεται, ἐπικρατοῦν
ἐγχώριον ἔθιμον, διετήρησαν
αὐτὸ καὶ συνετέλεσαν
εἰς τὴν αὐτοῦ διάδοσιν».

Τὸ ὅτι ὁ Λάμπρος δὲν πιστεύει ὅτι οἱ Ἀθίγγανοι εἰσήγαγον οἱ ἴδιοι τὸ ἔθιμον τοῦ ποιητικοῦ ἑορτασμοῦ εἰς τὴν Κέρκυραν τοῦ Μαΐου, δὲν ἐμποδίζει ἐν τούτοις ἡμᾶς νὰ συμπεράνωμεν ὅτι αὐτοὶ εἶναι οἱ εἰσαγωγεῖς καὶ οἱ δημιουργοὶ τοῦ ἔθιμου. Πάντως δὲ σημαντικὴ εἶναι δι' ἡμᾶς ἡ παρατήρησις τοῦ ἱστορικοῦ μας, ὅτι οἱ Ἀθίγγανοι «διετήρησαν αὐτὸ καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν αὐτοῦ διάδοσιν».

Δὲν εἶναι ἄλλωστε μόνον τὸ τραγοῦδι τοῦ Μᾶη. Εἰς τὰ χωριὰ τὸ τραγοῦδι τοῦ Λαζάρου ψάλλεται συχνὰ ἀπὸ Γύφτισσας καὶ τὰ κάλανθα ἀπὸ Γύφτους ὄργανοπαίχτας.

Εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην ὑπάρχουν πλεῖστα ἔστιαι ἑλληνοφώνων Γύφτων, ἐχόντων ἀπολύτως ἑλληνικὴν συνείδησιν καὶ κατοικοῦντων εἰς πεδινὰ συνήθως καὶ ἐλώδη μέρη. Ἄλλοῦ οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ Γύφτοι εἶναι μονίμως ἐγκατεστημένοι εἰς ἰδικὰ τῶν χωριῶν, ἄλλοῦ κατὰ οἰκογενεῖας εὐρίσκονται εἰς τὰ ἄλλα χωριὰ, τὰς πόλεις καὶ τὰς κωμοπόλεις, κατοικοῦντες ὁμοῦ εἰς ἰδιαιτέρας συνοικίας, εἰς τὰ ἄκρα συνήθως τῶν πόλεων καὶ τῶν κωμοπόλεων.

Οἱ Μουσουλμάνοι Γύφτοι τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, περισσότερον πλάνητες τῶν Ἑλληνογύφτων, ἔφυγαν κατὰ ἓνα μέγα μέρος λόγῳ τῆς γενομένης πρό τι-νων ἐτῶν ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, ἔμεινεν ὁμοῦ καὶ

ἓνα μέρος ἐξ αὐτῶν. Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ ἐθεώρησαν περιττὸν νὰ ἐφαρμόσουν τοὺς ὅρους τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν εἰς τοὺς πτωχοὺς πλάνητας αὐτοὺς ἀνθρώπους.

Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Γιδα ὑπῆρχον πολλοὶ Τουρκόγυφτοι, τῶρα ὁμοῦ ἔμειναν μόνον οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες Γύφτοι. Ἐκεῖ κυριαρχοῦν αἱ καρσοῦζαι καὶ τὰ νταούλια. Πιστεύω δὲ ὅτι τὰ ὄργανα αὐτὰ δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ οἱ φρύγιοι αὐλοὶ καὶ τὰ ἐπιχώρια φρυγικὰ τύμπανα, τὰ ἀναφερόμενα καὶ ἀπὸ τὸν Εὐριπίδην εἰς τὰς Βάκχας. Καὶ αἱ Βάκχαι δὲ τοῦ Εὐριπίδου εἶνε αἱ τωριναὶ γύφτισσαι χορεύτριαι.

Τὸ Σούμποσκο, τὸ Σόροβιτς, ἡ Καράτσοβα, ἡ Κοζάνη, τὰ Γρεβενά, τὰ Σέρβισ, ἡ Ἐλασσών, ἡ Κατερίνη, αἱ Σέρραι, ἡ Νιγρίτα, τὸ Σιδηρόκαστρον, ἡ Δράμα, ἔχουν πλείστους Γύφτους ὄργανοπαίχτας.

Δὲν κατάρθωσα νὰ διακρίνω μεγάλην διαφορὰν μεταξὺ τῶν σλαυικῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν τραγοιδιῶν τῆς Μακεδονίας. Οὔτε ἀκόμη μεταξὺ τῶν χορῶν. Οἱ Γύφτοι ἑλληνόφωνοι ἢ σλαυόφωνοι ἢ τουρκόφωνοι τῆς Μακεδονίας θεωροῦν καὶ τοὺς σκοποὺς καὶ τοὺς χοροὺς τοὺς ἰδίους. Μία ἀπόδειξις ἐπομένως καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀκόμη περισσότερον εἶνε, ὅτι καὶ τοὺς χοροὺς καὶ τοὺς σκοποὺς τοὺς ἔχουν δημιουργήσῃ αὐτοί.